

СТАНОВИЩЕ

на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен

„доктор” на тема:

**„ПСИХОЛОГИЧНА ГОТОВНОСТ НА СЛУЖИТЕЛИ ЗА АДАПТАЦИЯ КЪМ
СТРУКТУРИРАНИ И НЕСТРУКТУРИРАНИ СИТУАЦИИ В РАБОТНА СРЕДА”**

на

Емилия Тихова

Рецензент: проф. дпсн. Наталия Хр.
Александрова - Международно
Висше Бизнес Училище

Динамично развиващата се социално-икономическа система поставя редица проблеми по отношение на оптимизирането на човешкия капитал в посока развитие и подобряване на трудовата среда на този капитал. Появата на нови професионални позиции, относителната уседналост в различни организационни структури на бизнеса, което е свързано с приемането на нови професионални предизвикателства поставя психологичната готовност за адаптация на служителите като един актуален проблем. Именно бързите темпове налагат и поставят важен фокус върху адаптацията към работната среда и по-конкретно психологичната готовност на служителите за такава адаптация и то в структурирани и неструктурирани ситуации на тази работна среда.

Представеният дисертационен труд е разгърнат в обем от 182 с. като теоретичната актуалност се изразява „в изясняване на два вида феномени – психичната готовност за адаптация и адаптацията в ситуации на промяна, а практическата се свежда до ”необходимостта от създаване на подходи и методики за адаптиране на служители към ситуациите на промяна”. Бих искала да изтъкна, че на практика в работата са представени редица методики, даващи възможност за изучаване на тази психологична готовност при изследваните от докторантката служители, а вече получените данни ще определят на тази основа подходи за изработване на методи за адаптиране на служителите към ситуациите на промяна. Изследванията в дисертационният труд са насочени към „анализа на стратегиите за адаптация при промяна в работна среда и на личностните характеристики, които се проявяват при адаптация в условията на ситуации на промяна, в проследяване на процесите на формирането на психологична готовност за адаптация”.

Конкретно в теоретичен план се разглеждат ситуациите ”през призмата на структурирана и поливариантна/неструктурирана работна ситуация, които изискват от служителя определени действия и такива ситуации, които му предоставят широк спектър на действие”. Същностната цел на дисертационната разработка е да „разгледа в по-детайлен аспект факторите на средата, ситуативните специфики и характеристиките на личността, както и степента на тяхното влияние по отношение на процеса на адаптация”.

Теоретичната част на представената дисертационна разработка представя обзорен анализ на такива психологически феномени като „аспекти на психологичната готовност за труд, ситуативната парадигма, а именно структурирани и неструктурирани ситуации, видове ситуативни подходи за справяне с работните ситуации, както и процеса на адаптация, видове и етапи на адаптация”. Анализирани професионални литературни източници представят докторантката като задълбочен и широко интересуващ се от състоянието на тези теоретични концепции в широк, разгърнат годишен диапазон. В резултат на разгледаните и анализирани литературни психологически публикации, докторантката извежда дефиниция , която застъпва в своята дисертация и именно” адаптацията е сложен процес, който интегрира в себе си и други психични процеси и състояния, както и спецификите на работната ситуация. Освен сложен този процес е и продължителен, тъй като се случва в рамките на дълъг период и оставя отпечатък върху поведението на служителя”. Този адаптационен процес е фокусиран върху „избор и реализация на онези поведенчески модели, които съответстват на очакванията, потребностите и ценностите на служителите”. Като ключов аспект на изследователската си рамка тя изтъква етапите на адаптация.

При извеждането на стратегиите за адаптация докторантката се опира на следните стратегии за адаптация (по Мелникова, 2005) като: 1. Активно изменение на средата; 2. Активно изменение на самия човек; 3. Изход от средата и търсене на нова; 4. Избягване на контакта със средата и потапяне във вътрешния свят; 5. Пасивна репрезентация ; 6. Пасивно подчинение на условията на средата ; 7. Пасивно очакване за външни промени; 8. Пасивно очакване за вътрешна промяна.

Друг аспект на дисертационната разработка представляват *структурираните и неструктурираните ситуации*. Целта на емпиричното изследване е „психологичната готовност за адаптация, която включва разгледаните вече личностни характеристики, а именно: себеефективност, асертивност, локализация на контрола и ригидност като същностен фокус на реализираното изследване е процесът на адаптация, който бива повлиян, както от упоменатите по-горе характеристики на личността, така и от

социалния климат на работното място и наличието на структурирана или неструктурирана поливариантна ситуация.

Въз основа на представения теоретичен обзор е изграден изследователски модел на дисертационното изследване. Целта е да бъдат установени взаимовръзките между личностните характеристики себеефективност, асертивност, ригидност и локализация на контрола, а също така и тяхното влияние по отношение процеса на адаптация. Представени са и някои фактори на работната среда каквито са ситуациите и социалния климат на работното място. Основна насока на изследването представлява влиянието на характеристиките на личността, а така също и факторите на средата спрямо процеса на адаптация. За тази цел е представен и общ адаптационен потенциал, който се дефинира от личността на служителя, ситуациите и социалния климат на работното място.

Конкретно са формулирани хипотезите, целта на изследването. Изведени са съответно задачите на проучването, представени в пет изследователски такива. Приятно впечатление прави извеждането на основна, обща хипотеза, която обобщава, генерира формулираните т. нар. частни хипотези. Извадката определя самата докторантка като един отговорен изследовател. Приложените изследователски методики впечатляват, особено с присъствието на авторски такива, а именно методическите инструменти включват: 1. "Адаптивни стратегии за поведение за възрастни на Н.Н. Мелникова; 2. Въпросник за социалния климат на работното място на Инсел и Мус; 3. Въпросник за личностна ригидност на Иван Паспаланов – втора ревизия (ИЧИП/Л. Р. – 2); 4. Въпросник за Асертивност на Insel and Roth; 5. Ситуации-казуси относно адаптация в различни ситуации на промяна/ авторски/; 6. Въпросник за Локализация на контрола в работата на Пол Спектър; 7. Въпросник за себеефективност е авторска разработка.

Проведеното проучване коректно представя трите адаптивни стратегии в контекста в съотношение с възрастта, пола, стажа/ представен през призмата на три категории служители със съответния стаж/, сектор на заетост като се има предвид частен и държавен. Проучванията, проведени от докторантката водят до надлежно формулираните изводи.

Препоръките биха могли да се съотнесат по-конкретно към практиката на бизнеса. Мисля, че получените данни биха особено полезни за бизнес средата и особено разглеждането на тези адаптационни, поведенчески стратегии в различни секторни икономики.

Бих искала да поставя няколко запитвания към докторантката. Представя се общ адаптационен потенциал, който се дефинира от личността на служителя-конкретно или

се има предвид на базата на проучените изследвания? По отношение на изведените допускания относно изследователския модел и представените хипотези би ли могло да се търси някаква връзка? И в какъв аспект - теоретичен, емпиричен?

Относно структурирането на дисертационният труд в неговата изследователска част смятам, че представянето на изучаваните феномени в отделни параграфи и подпараграфи биха направили текстът по нагледно представен и убедителен.

По отношение на изведените приноси последното изречение би могло да остане, но не смятам, че в приносната част отново е необходимо да се говори за проблеми, при това „тези проблеми”- може би е грешка. По-скоро резултатите и изводите биха били особено актуални и необходими за служителите от секторите ”Човешки ресурси”. Публикациите, отразени в автореферата, са представени според изискванията.

Въпросите и препоръките и имат преди всичко пожелателен характер за бъдещи проучвания.

Независимо от направените бележки, препоръки и въпроси, бих искала да изтъкна, че представеният дисертационен труд е фокусиран върху изучаването на един особено актуален проблем, свързан с адаптацията към работната среда и то във време, което се характеризира с особена мобилност на човешкия капитал, такава каквато е и бизнес средата.

Това ме мотивира да оценя достойно професионалната готовност на Емилия Тихова за придобиване на образователната и научна степен „доктор”.

15. 05.2019

София

Рецензент:

/проф. Н. Александрова/